

HRVATSKA KRUNA U STONU

U staroj crkvi sv. Mihajla u Stonu, za koju prof. Frano Radić tvrdi,⁶³) da je iz VIII. v., bilo je mnogo slika, koje je požar uništio, a neke su se premazale pri bijeljenju crkve. U lijevoj prvoj pregradi našao sam neki lik, kad sam g. 1909. obilazio stonske starine tražeći građu za moju povijest Poluotoka. Radi kreča (klaka) nije se moglo u gornjem dijelu razabrati, koga slika prikazuje. Pregledavajući i g. 1920.—21. (prije tiskanja moje »Povijesti Pelejšca«) crkvu u Stonu nijesam mogao ništa podrobnije ustanoviti, nego sam postojano na to upozoravao konservatora u Splitu Msgr. Don Franu Bulića, koji je napokon nedavno poslao arheologa g. dra. Ljubu Karamana u Ston. On je odstranio kreč i tada se prikazala na glavi toga lika kruna. Trebalo bi, da se umjetnim sredstvima odstrani sav klak sa slika, da dobijemo, što je bolje moguće, sve slike po crkvici.

Jasno je sada, da taj lik s krunom predstavlja kralja, koji u desnoj ruci prikazuje crkvicu sv. Mihajla kao njezin donator ili osnivač. (Slika 57.)

Ako je opravdana tvrdnja prof. Frana Radića, da je crkvice iz VIII. v., onda su slike bez sumnje mlade, t. j. nastale su u X. v. Možda je crkva obnovljena u X. v., a možda i ona sama potječe iz X. v.

Kruna na glavi znači, da lik predstavlja kralja. To nam pokazuje i cijela kraljeva figura, jer se vidi kraljevsko odijelo, plašt i obuća, te crkva u ruci, koja valjda označuje prijašnju crkvu sv. Mihajla, jer nije baš velika; a onolika je i mogla biti crkva na onom prostoru u X. v.

⁶³) Starohrvatska Prosvjeta. Predratna izdanja.

Proučavajući druge sačuvane primjere srednjovjekovne ikonografije dolazimo do uvjerenja, da ova slika prikazuje upravo okrunjena vladara (kralja), a ne možda kneza, ili župana, ili kojega sveca. A to tim više, što je u toj crkvici sačuvano više slika svetaca, koji imaju oko glave svetački kolut, kojega nema na kraljevoj slici.

Na ovoj slici kralj stoji držeći u ruci crkvu. Ne sjedi dakle na prijestolju, jer kad bi sjedio, morao bi po pravilima srednjovjekovne ikonografije imati uza se žezlo i kuglu zemaljsku kao simbol vlasti.

Budući da kralj drži crkvu u svojoj ruci, svakako je donator, t. j. dao ju je o svom trošku sagraditi ili obnoviti. Na crkvici se vide dvije kupole. (Slika 58.)

Oblik krunne je franački. Ta je kruna odozgo ravna sa tri križa: dva na krajevima, a jedan u sredini. Križevi se na slici u crkvi vide dobro i jasno, a tamne su boje. Na lijevoj strani uhobran na kruni pokriva uho, dok se desna strana ne vidi. U kruni je pet dragih kamenâ, i to po više čela tri, a po više usiju po jedan. (Slika 59.) Bizantinske krunne imaju samo jedan križ na vrhu.

Kruna na reljefu s hrvatskim kraljem u Splitu sasvim je jednaka ovoj u Stonu. I ondje su tri križa i uhobrani, samo što je na kruni u Splitu više dragih kamenâ.⁶⁴)

To bi dakle bila dva jedina do danas sačuvana primjerka hrvatske krunne.

Pošto je kruna franačkog oblika, kao i ona u Splitu, isključeno je za X. stoljeće, da bi to bio u onom kraju koji drugi kralj osim hrvatskoga.

Mi znamo, da je u Duklji Mihajlo Vojislavljević (1050. do 1081.) dobio od rimskog pape Gregura VII. kraljevski naslov. Znamo, da je i Stjepan Prvovjenčani Nemanjić u

⁶⁴) Dr. Ljubo Karaman, Basreljef u splitskoj krsionici. Split, 1925. — Prof. Strzygowski, Strohrvatska umjetnost. Zagreb, 1927. — Dr. Šišić, Povijest Hrvata. 1925. — Don Fran Bulić, Razne radnje. — Prof. Strzygowski, Die Altslavische Kunst. Augsburg, 1929.

XIII. v. dobio kraljevsku krunu opet od rimskoga pape. Teško je odista iskonstruirati, da bi lik na slici u Stonu mogao predstavljati kojega od ta dva vladara. Na Stjepana Prvovjenčanog iz XIII. v. upoće se ne može ni pomišljati, dok za kralja Mihajla treba mnogo truda i muke, da ga pronađemo na slici u Stonu. Dukljanski kralj nije nigdje ostavio ni svoje slike ni lika, dok je naprotiv hrvatski kralj ostavio svoj lik u reljefu u Splitu, i to baš s isto takvom krunom kao što je ona u Stonu. Da bi slika predstavljala Mihajla Viševića, kneza zahumskoga, nemoguće je, jer on nije upoće bio kraljem.

Kruna je u Stonu, kako nas upućuje splitski reljef, hrvatska: i ona u Stonu i ona u Splitu sasvim su jednake. Stoga ova slika može da predstavlja samo hrvatskog vladara, i to u doba, kad je Zahumlje pripadalo hrvatskim vladarima, u najmanju ruku od 925.—990. godine, t. j. u X. v. U to su doba vladali kraljevi Mihajlo Tomislav, Krešimir I., Stjepan Miroslav, Mihajlo Krešimir II. i Stjepan Držislav (969.—997.). God. 990. postane Zeta (Duklja) posebna država, koja se raširi sve do Neretve, a s time preta hrvatska državna vlast nad poluotokom Pelješcem.

Koji je od navedenih hrvatskih vladara prikazan na slici u Stonu? Mihajlo Tomislav, prvi hrvatski kralj, ili Mihajlo Krešimir II.? Držim, da će biti jedan od te dvojice, budući da su imali krsno ime Mihajlo. Zato držim, da i crkvice sv. Mihajla i njezina slika potječe iz X. v. Da je Tomislav imao krsno ime Mihajlo, znamo otuda, što jedan kronist iz Barija u Italiji piše: Michael rex Sclavorum, a u ono doba nije bilo drugoga okrunjenog vladara ni u Hrvata ni u Srba osim Tomislava. Pa zato je i njegov unuk dobio ime Mihajlo (Krešimir II.).

Crkva je posvećena sv. Mihajlu, a to po zadužbini jednog kralja Mihajla: ili Tomislava, ili Krešimira II.

Držim, da je crkva u Stonu posvećena sv. Mihajlu baš po zadužbini kralja Mihajla Tomislava, i da ju je baš on

dao sagraditi, a slika u njoj da prikazuje samoga kralja kao donatora, i to iz vremena poslije krunidbe. Ston je bio znamenit grad i za Rimljana (Stagnum). Imao je kršćansku biskupiju već u VI. v. Bio je rimski municipij. Ston s poluotokom pripadao je Zahumlju, a čuli smo, da je zahumski knez Višević bio pod vrhovništvom hrvatskih kraljeva. Kralj Mihajlo Tomislav htio je gradnjom ove crkvice, i to u najznamenitijem onda gradu Zahumlju, u Stonu, istaknuti, da se njegova suverenska vlast proteže i po Zahumlju.

Druga bi bila mogućnost, da slika prikazuje hrvatskog kralja Mihajla Krešimira II., »obnovitelja hrvatske države«, koji je umro oko 969. god. U njegovo doba Neretvanska Krajina razbije Mlečići u neretvanskim vodama, možda baš u neretvanskom zalivu kod Stona. Da nije možda kralj Mihajlo Krešimir II. dao sagraditi tu crkvicu na spomen te svoje pobjede nad Mlečićima? Rekli smo već prije, da neretvanski knezovi nijesu nikada imali atribute državne nezavisnosti, nego je njihova zemlja bila dio hrvatskog kraljevstva. Zato je i mogao hrvatski kralj pobjedu Neretljana proslaviti kao svoju pobjedu. Nije ni to isključeno, da je kralj Mihajlo Krešimir II. podigao tu crkvu na spomen svoje pobjede nad srpskim knezom Časlavom u istočnoj Bosni god. 960., o čemu dr. Šišić govori u svojoj Povijesti. Tom je prilikom on opet obnovio dobre veze i državopravne odnose s dalmatinskim gradovima. Dobro ga je zato Šišić nazvao »obnoviteljem hrvatske države«.

Ja ne isključujem ni jednu ni drugu mogućnost, ali ipak držim, da će to biti najprije kralj Mihajlo Tomislav u slavno doba svojega krunjenja za prvoga hrvatskoga kralja, pa je bila možda i želja samoga zahumskog kneza Mihajla Viševića, da kralj sagradi tu crkvicu u Stonu na uspomenu svoje krunidbe.